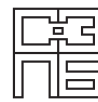

ПАВЛЕ БЕЉАНСКИ
и ИВО АНДРИЋ:
дипломате и
дародавци

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ

Нови Сад, 2019.

САДРЖАЈ

Милана Квас

У свету дипломатије и уметности

7

Гордана Гајић

Уметнички круг Павла Бељанског и Иве Андрића

9

Татјана Корићанац

Андрићев свет у боји

29

Татјана Корићанац

Важнији датуми из живота
дипломате и књижевника Иве Андрића

44

Гордана Гајић

Важнији датуми из живота
дипломате и колекционара Павла Бељанског

50

Каталог

55

У свету дипломатије и уметности

Ја лично, после свакој сусрећи с мнојим делима из ове епохе, имам утисак да сам се куйао у реци живојта.

Павле Бељански, 1962.

На заласку свог животног пута, када је установио Награду за најбољи дипломски рад из историје уметности одбраћен на Филозофском факултету у Београду, дипломата Павле Бељански је Одељењу за историју уметности истог факултета поклонио део личне библиотеке из области ликовних уметности. Прикупљање књига било је више од жеље за знањем о уметничким феноменима, јер је Бељански кроз примену тог знања и захваљујући изузетном слуху за уметност, створио репрезентативну збирку ликовних дела коју је поклонио српском народу. Ова колекција се готово пуних шест деценија представља јавности у наменски пројектованом музеју, Спомен-збирци Павла Бељанског, чувару националног блага, а њено континуирано изучавање је нераздвојни део тумачења и представљања збирке.

Један од начина да се оживи сложени, узбудљиви, живописни период прве половине XX века којем припадају дела из колекције, уједно период њеног интензивног формирања, јесте повезивање са легатима који чувају сродна дела истих аутора. Нобеловац Иво Андрић је у личној библиотеци такође имао бројна издања из историје уметности која показују његове афинитете према ликовном стваралаштву, а каталози београдских изложби, позивнице, преписка са уметницима, откривају уметнички круг којем је Андрић као писац припадао. Пријатељства са Стојаном Аралицом, Костом Хакманом, Игњатом Јобом, Лепосавом Павловић, Лизом Крижанић, Пеђом Милосављевићем и другим ауторима, као и њихови радови који су данас део Спомен-музеја Иве Андрића у оквиру Музеја града Београда, на нов начин осветљавају природу истих стваралаца и њихових дела из колекције Павла Бељанског. На овим платнима осећамо љубав ка светлости и боји која спаја дипломату-уметника, дипломату-лекционара и њихове ствараоце. На делима из обе колекције, једне сасвим личне, а друге посвећене свом народу, препознајемо животну енергију која пулсира са насликаних представа, уочавамо сродне жанровске оријентације које ненаметљиво откривају суштинске преокупације уметника и дух епохе.

У години када Спомен-збирка Павла Бељанског обележава значајне јубилеје – 100 година од првог дипломатског ангажмана Павла Бељанског у Стокхолму и 180 година од успостављања француско-српских дипломатских односа – идеја је била да се излагањем уметничких дела која се чувају у два изузетна легата из Београда и Новог Сада јавности скрене пажња на значај дародаваца, угледних дипломата Иве Андрића и Павла Бељанског, писца и колекционара који су дали немерљив допринос националној културној баштини.

Верујем да су многа дела из
ове епохе дела трајне вредности и да
ће их генерације које долазе предавати
једна другој у наслеђе.

Тавце Белајсви

Уметнички круг Павла Бељанског и Иве Андрића

Гордана Гајић

Две истакнуте личности XX века, два савременика рођена исте, 1892. године, два интелектуалца остварена у дипломатској професији, за собом су оставили неизбрисив траг и дела на којима почивају угледне институције културе: Спомен-збирка Павла Бељанског у Новом Саду, Задужбина Иве Андрића и Спомен-музеј Иве Андрића у Београду.

Павле Бељански, истински естетa у вечитој потрази за лепим, био је више од колекционара. Није поседовао само истанчан укус за препознавање уметничких квалитета, већ се у потпуности предавао трагању за уметниковим бићем и стваралачком снагом отеловљеним у ликовном делу. Уколико би их пронашао и осетио пулсирање живота у једној слици или скулптури, сматрао је да се пред њим налази „дело трајних вредности.“¹⁾

Бељански је сакупио изванредну збирку уметничких остварења националне модерна, са фокусом на радове настале у периоду између два светска рата.²⁾ Колекцију, чијем уобличавању је посветио свој живот, поклатио је српском народу, склопивши Даровни уговор са Извршним већем Аутономне Покрајине Војводине 18. новембра 1957. године. Колекционарски сан дипломате испуњен је градњом наменски пројектоване зграде,³⁾ која је постала

уточиште његове збирке, а своја врата отворила је за јавност 22. октобра 1961. године.⁴⁾

Негујући идеју легаторства и указујући на њен значај у културном животу једне заједнице, Спомен-збирка кроз свој рад тежи повезивању са сличним установама. Жеља да се истакне улога појединаца који чином даривања своје заоставштине чувају успомену на лично дело, али пре свега поклањају будућим генерацијама драгоцене сведочанства о минулим временима, довела је до идеје о сарадњи са институцијама које се старају о баштини небеловца Иве Андрића.

На основу последње жеље писца, саопштене 5. децембра 1974. године и завештане тестаментом, основана је Задужбина Иве Андрића 12. марта 1976. годину дана након његове смрти. Целокупну рукописну заоставштину писаца је оставио на старање Српској академији наука и уметности, која се данас чува у Личном фонду Иве Андрића. У стану у којем је књижевник живео од 1958. године, када се оженио Милицом Бабић, костимографкињом Народног позоришта у Београду, па све до смрти 1975, отворен је 10. октобра 1976. године Спомен-музеј Иве Андрића, који се налази у саставу Музеја града Београда. Библиотека, рукописи, писма, фотографије, лични предмети, радови примењене и ликовне уметности стоје као сећање на прецизног хроничара прошлости и једну епоху обојену његовом мишљу и речју.

1) Више о размишљањима Павла Бељанског о ликовним феноменима видети у: П. Бељански, „Дела трајне вредности“, у: Ј. Јованов (ур.), *Спомен-збирка Павла Бељанског*, Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2009, 10–15.

2) Збирка броји 185 дела 37 аутора и хронолошки обухвата период од почетка XX века до седме деценије истог.

3) Зграду, први објекат у Новом Саду и један од првих у Југославији саграђен за потребе музејског простора, пројектовао је архитекта Иво Куртовић. Више о томе видети у: В. Брдар, „Спомен-збирка Павла Бељанског и њен архитекта Иво Куртовић“, у: Ј. Јованов (ур.), *нав. дело*, 456–468.

4) М. Квас, „Живот посвећен уметности“, у: Ј. Јованов (ур.), *нав. дело*, 31. Од тада колекција Павла Бељанског постаје темељ институције чији се стручњаци посвећено залажу да се врхунска уметничка дела, њихови ствараоци, као и личност и дело дипломате, истраже, сагледају из различитих перспектива и представе у свом пуном сјају.

Павле Бељански (Београд, 1926)

Уметничка дела која су оплемењивала животни простор књижевника, иако се не могу сматрати колекцијом формираном на основу промишљене концепције, свакако су одраз Андрићевог уметничког сензибилитета. Она се могу проматрати као успомене на познанства и пријатељства, на круг људи с којима је писац дружбовао и од којих је куповао, или пак добијао на поклон, уметничка дела – вредна ликовна остварења националне модерне уметности.

Од двадесет и три аутора чији су се радови налазили у стану Иве Андрића и Милице Бабић, једанаест уметника заступљено је и у колекцији Павла Бељанског. Сагледавањем ликовних збирки две институције може се оживети свет уметности у којем су двојица дипломата, али и заљубљеника у снагу стваралаштва, обитавали, те у којем су им се путеви укрштали с протагонистима југословенске уметничке сцене XX века.

Европски градови као места сусрета

Градови бивше Југославије, али и европске престонице, били су места њихових сусрета и разговора о уметности. У Кракову, где априла 1914. године започиње студије на Јагелонском универзитету, Иво Андрић време проводи са сликарима Романом Петровићем, Петром Тијешићем и Јованом Бијелићем, који ће утицати на његово интересовање за ликовне уметности.⁵⁾ Павле Бељански као секретар Посланства Краљевине СХС у Бечу 1923. године позира сликару Марину Тартаљи. Настанак дела **Млади дипломата**⁶⁾ и сусрет с талентованим уметником, утицао је на Бељанског да своје колекционарске тежње преусмери на сакупљање дела младих југословенских аутора. Ова идеја добила је своју коначну потврду у француској престоници.

У међуратном периоду, Париз је представљао средиште у којем су се окупљали уметници из свих делова Европе у трагању за новим уметничким инспирацијама, те је био једна од незаобилазних тачака на путу уметничког развоја многих сликара са простора бивше Југославије. Андрић почетком 1928. године одлази у Париз где као дипломата добија задужење при Генералном конзулату Краљевине СХС.⁷⁾ Виђа се са сликарем Стојаном Аралицом у кафанама на Монпарнасу, пријатељем кога упознаје у Загребу током Првог светског рата и са којим ће остати у блиским односима све до своје смрти.⁸⁾ Уметник је имао атеље у предграђу Малакоф у улици Гамбета (Gambetta) број 34, где су на истој адреси живели Мило Милуновић, Јефто Перић и Петар Лубарда, а у близини и Коста Хакман.

Период Хакмановог боравка у Паризу преклопио се са Андрићевог дипломатском службом у овом граду.

- 5) Н. Сеферовић, *Задржани њоїлеги. Андрић, свей слике и пријайїељи*, Музеј града Београда, Београд 2011, 6.
- 6) Марино Тартаља, *Млади дипломата* (1923), инв. бр. СЗПБ Л 856. Више о слици: N. Radić, „Mladi diplomata Marina Tartalje“, у: J. Jovanov (ur.), *Memorijal Pavla Beljanskog*, Novi Sad 2013, 115–128.
- 7) М. Митић, *Поеїе у фразу*, Филип Вишњић, Београд 2002.
- 8) R. Popović, *Kazivanja o Andriću: uspomene savremenika*, Sloboda, Beograd 1976, 17–19.

Марино Тартаља
Млади дипломата (1923)
Спомен-збирка Павла Бељанског

Стојан Аралица
Воћњак (1929)
Спомен-збирка Павла Бељанског

Врло је вероватно да њихово познанство датира још пре почетка Првог светског рата, имајући у виду да су обојица били чланови револуционарне организације „Млада Босна“. Може се претпоставити да се писац и дипломата сусретао са уметником у француској престоници, али није познато када је и како у његов посед дошла слика **Предграђе Париза** (1926).

Само неколико месеци након што Андрић бива премештен у Мадрид, Павле Бељански децембра 1928. године стиже у Француску као шеф Секције Краљевске делегације при Репарационој комисији у Паризу.⁹⁾ Време посвећује трагању за ликовним вредностима у делима југословенских уметника који активно учествују у културном животу Париза и боре се за своје место и признање на европској

9) Lj. Dimić, „Pavle Beljanski u jugoslovenskoj diplomatiji (1919–1941)“, у: *Naučni skup posvećen Pavlu Beljanskom (1892–1965)*, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Novi Sad 2013, 62; M. Orlović Čobanov, *Od Stokholma do Beograda. Kroz Zbirku znamenja Spomen-zbirke Pavla Beljanskog*, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Novi Sad 2014, 14–16.

уметничкој сцени. Према уметницима се не односи само као колекционар већ и као мецена, пружајући им подршку да се изборе са материјалним проблемима. Дружи се са уметницима, посећује атеље, ¹⁰⁾ препоручује њихове радове другим колекционарима и откупљује дела за своју збирку. У Малакофу Аралица слика дело **Воћњак** (1929), ¹¹⁾ које дипломата купује непосредно након настанка, као једну од првих слика одабраних за своју колекцију. ¹²⁾ Потом откупљује и Хакманове радове **Рибе** ¹³⁾ и **Предграђе**, оба настала 1928. године. ¹⁴⁾

Хакманову пажњу заокупљају путеви, раскршћа, низови кућа и зграда, те често пусти градски предели који одишу спокојем, са по којим случајно „ухваћеним“ пролазником. На слици **Предграђе Париза** (1926), која се налазила у власништву Андрића, може се уочити нота животности која приказаном кутку париског предграђа даје дозу динамичности. Слика уноси акцију бележећи тренутак у ком радници поправљају пут, а окер-сиви тонови улица и фасада оживљени су зеленилом дрвећа. Насупрот томе слика **Предграђе** (1928), коју је одабрао Бељански, дочарава атмосферу лежерне и пре свега мирне свакодневице Малакофа. На слици уметник приказује угао улица Гамбета и Шовло (Chauvelot), крај у чијој се непосредној близини налазио његов стан. Топлим акцентима наранџастих и плавих тонова, те начином посматрања одабраних мотива, Хакман испољава интиман доживљај градског предела.

Урбане визуре Малакофа на слици из колекције Павла Бељанског и делу у власништву Иве Андрића, биле су изложене на петој самосталној изложби Косте Хакмана у Галерији УЛУС-а у Београду, организованој 1955.

10) *Сећања и разговори* (Стојан Аралица, Иван Табаковић, Лиза Крижанић), СЗПБ Д 3584/9: у разговору са управницом Спомен-збирке Павла Бељанског, Вером Јовановић, Аралица наводи да је Бељански уживао у друштву југословенских уметника и да је посећивао њихове атеље.

11) Ова слика је у Инвентарној књизи Спомен-збирке Павла Бељанског уписана под редним бројем 1.

12) Ј. Јакшић Субић, *Павле Бељански – иријашељ уметника: Стојан Аралица*, Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2016, 17.

13) Коста Хакман, **Рибе** (1928), инв. бр. СЗПБ 158.

14) Ј. Јакшић, *Павле Бељански – иријашељ уметника: Коста Хакман*, Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2011, 19.